

אם יש איסור מבטל כלי מהיכנו בנתינת - שיעור 239

טיטול מלוכלך בשק פלאסטיק ועוד דיני ביטול כלי מהיכנו

I. טעמי האיסור

(א) רש"י (שנת מ"ג): דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו השמן דכיון שלא יוכל עוד ליטלו משום דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה ותוספות (מ"ג.) טעם רש"י משום בונה וזה טעם המאירי (שנת מ"ג.)

(ב) רש"י (שנת קנ"ד): דאין נותנין כרים וכסתות תחת הכלי זכוכית ונודות משום סתירת כלי וזה טעם הרמב"ם (שנת כ"ה - כ"ג) ועיין תוספות (מ"ג.) שמביא סתירה זו ועיין בפני יהושע (שנת מ"ג.) שמתרץ הסתירה

(ג) רש"י (שנת מ"ג.) דאיסורו משום דעכשיו עושהו מוקצה. וזה שיטת הט"ז (רס"ה - ה) ועיין פמ"ג (מ"ז - ה) שמביא ג' טעמים הללו

II. נתינת טיטול מלוכלך (dirty diaper) בשק פלאסטיק בשבת וביום טוב

(א) עיין בשו"ע (של"ה - ד) "אם יזוב תירוש מגיגית של ענבים שעדיין לא נדרכו שנמצא אותו דלף אינו ראוי שהרי המשקין שזבו אסורים ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו כיצד יעשה יניח שם מטתו ... ואז יהיה אותו הדלף לפניו גרף של רעי ויכול להניח שם כלי לקבל הדלף כדי שלא יעשה שם טיט" מכאן יש ראייה דיכול לבטל כלי מהיכנו להסיר גרף של רעי ואין לומר דמשם אין ראייה דזה רק במקום הפסד דהשו"ע (של"ה - ה) אסור ליתן כלי תחת הדלף בשבת אם אינו ראוי משום שאין עושין גרף של רעי לכתחלה אמנם בנידון דידן הגרף בא מאליו ומאוס מאד ויש היתר של כבוד הבריות ולכן מותר אפילו שלא במקום הפסד ועיין בשו"ת שבות יעקב (ז - מ"ה) דמשמע דמותר לטלטל מוקצה לצורך כיסוי הגרף של רעי ועוד דאיסור מוקצה חמור יותר מביטול כלי מהיכנו דמביא כרים וכסתות לבהמה שנפל לבור אבל אסור להעלותו בידים (מ"ב ש"ה - סק"ע) וע"ע בשו"ע (ש"ח - ל"ח) ועיין בשש"כ (מ - י"ט) דנצרך החולה לנקביו והוא נצרך מאד יצלצל כלאחר יד הגם שנדלק אור משום גדול כבוד הבריות (ש"ז - ה) וגם בנ"ד יש היתר של כבוד הבריות מ"מ יש עצה ליתן הטיטול במקום שאין אנשים הולכים ושם אינו חשיב גרף של רעי וצ"ע

(ב) אפשר יש להתיר משום דדבר המוקצה צריך חשיבות לבטל הכלי וכ"כ בהגהות נתיב חיים על המג"א (רס"ה) דחלב ושעורה הנוטפים לכלי אינם חשובים כלל ולא דמי לשמן דחשיב ויש כמה ראיות לזה (ע משבת (מ"ג: ורס"ה - ג) דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל את השמן (ב) וכן כלי זכוכית ונודות דבש (שנת קנ"ד: רס"ו - ט) חשובין הם ולכן אינו מביא כרים וכסתות (ג) וגם קבלת ביצה מהתרנגולת דדבר שאסור לטלטלו אסור ליתן כלי תחתיו (ד) וכן מבהמה שנפלה לבור (שנת קכ"ח: ש"ה - י"ט) מביא כרים וכסתות משום צער בעלי חיים (ה) וכן נותן כלי תחת הניצוצות (שנת מ"ג: רס"ה - ד) והמ"ב (סק"ד) כתב דהאפר אסור לטלטל משום מוקצה אבל אין האפר מבטל הכלי (ו) כ"כ המ"ב (ש"י - סקל"ח) דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות (ז) ועיין בשש"כ (כ"ז - מ"ג) דאם אין מחשיב את טיפי השמן שנפל אין זה ביטול כלי מהיכנו למדנו מכל זה דאם דבר המוקצה אין בו חשיבות אינו מבטל הכלי מהיכנו אמנם יש להקשות מכלי תחת הדלף (שנת מ"ג: וצ"ה ל"ה: והשו"ע של"ח - ה) דאפילו אם המים אינם ראויים אסור ליתן כלי תחתיו ועיין בטור ובט"ז (שס) וע"ע בחתם סופר (ש"ח - י"ח) על המג"א דקליפת מוקצה יכול לבטל הכלי וצריך ליתן פת קודם בכלי וצ"ע

ג) אפשר יש להתיר משום דדבר המבוטל צריך להיות חשוב עיין בשער הציון (ש"ג - סקל"ז) שהביא דעת הפמ"ג שסוברים דלא שייך ביטול כלי מהיכנו כל שאין שם כלי עליו מ"מ הוא עצמו פסק דאפילו בעץ בעלמא שייך ביטול כלי מהיכנו דכל דבר שמותר לטלטל שייך בו האיסור משום ביטול כלי מהיכנו וצ"ע

ד) אפשר יש לחלק בין ביטול הכלי ובין כילוי הכלי דהיינו משום דכילוי ממש עדיף טפי וגם חשיב כעומד לכך ולפיכך מותר לנגב ידיים בנייר שהוא לשימוש חד פעמי מפני שזהו תשמישו וגם מותר לשבור חבית של מוסתקי להוציא ממנה אוכלין אע"ג דאיסור מבטל כלי שייך גם במוסתקי ולכן מותר לשפוך מים לתוך הכיור וגם זורקין קליפות שהן מאכל בהמה לתוך בוץ ואשפה אע"ג שנמאסין ונעשו מוקצה דזה חשיב מעשה כילוי ולא מעשה ביטול אמנם אין להניח בשבת וכיו"ט אוכלין בתוך רוב פסולת שגם האוכל נעשה מוקצה שהוא מעשה ביטול כלי ולא כילוי וה"ה בנידן דידן ליתן טיטול מלוכלך בשק פלאסטיק לזרוק הכל לאשפה דאין דרך לשמש בשק זה עוד פעם דמאוס הוא ודומה להנ"ל שהם בגדר כילוי ולא ביטול (שש"כ כ"ז - הערה מ"ז) וצ"ע אם מותר לנגב לכלוך ממש במטפחת חשובה או בבגד באופן שע"ז הוא נאמס ונעשה מוקצה וגם יתכן שדרך לכלוך והפסד דהוי קלקול לא גזרו רבנן (ע"ש שם הגרשז"ה)

ה) למעשה היוצא מדברינו דאין איסור בנתינת טיטול מלוכלך בשק פלאסטיק בשבת וביום טוב (ל' דיש אומרים דמותר אפילו לטלטל המוקצה בידיים לכסות הגרף של רעי (שבות יעקב ה"ל) ואיסור מוקצה יותר חמור לביטול כלי (א' דדבר שאין בו חשיבות אין בו כח לבטל כלי מהיכנו (ג' דדבר המבוטל צריך חשיבות (ז' דזה נקרא כילוי ולא ביטול

III. למעשה

א) ולכן בשק אשפה שעומד לשימוש רק חד פעמי צריך להיות מותר לזרוק שם אשפה וכ"ש אם יש שם אשפה קודם השבת. אבל פח אשפה הרגילה יש להתיר רק אם שם דברים של מוקצה או אינם מוקצה מקודם השבת.

ב) לענין מי נטילה שחרית ומים אחרונים עיין בה"ל (של"ח - ה) ב' טעמים להיתר (ל' משום שסומכים על הטור בדבר שאין בו חשיבות דאין אומרים ביטול כלי מהיכנו (א' דרוח רע אין חשוב איסור.

ועיין ספר שלמי יהודה (דף קע"ד) שהביא דעת הגרי"ש אלישיב שמי נטילה של שחרית אינם מוקצים כי יכול לשטוף עמהם את בית הכסא אבל עיין עוד בספר ברית עולם (דף 111 סעיף ב) שנוטה לאיסור אם אין בו כלי בתוך הקערה שבא נמצא המים של נטילת ידיים קודם הנטילה.

ג) לענין זריקת קליפות בקערה עיין הג"ה חתם סופר (ש"ח - ה"ב) על המג"א "ומשום הכי טוב להניח חתיכת פת בקערה ולקלוף עליה הקליפות."

IV. הערות

א) בסיס לאיסור ולהיתר וסולק ההיתר אפילו להפמ"ג אין זה חשיב ביטול כלי מהיכנו (מ"ב רס"ה - סק"ו) דצריך מעשה ביטול

ב) נראה שאין האיסור כי אם כשבודאי יפול על כלי זה באופן דהו"ל פסיק רישא משא"כ אם הוא בגדר ספק פסי"ר שאין כוונתו כלל לבטל הכלי מהיכנו (אשל אברהם מבוטשאטש רס"ד) וע"ע בשו"ת שיח השדה (דף קי"ד ד"ה והנה) דאסרו עצם מעשה נתינת הכלי תחת השמן (דלא יתן כלי תחת הנר שנו) וכ"כ השש"כ (כ"ז - הערה ל"ט) ושו"ת מנחת יצחק (סימן י' אות ו) ודלא כהשפת אמת (שנת מ"ג:) ולכן אם עבר והניח כלי כדי שיפול לתוכו מוקצה אין חייב לחזור ולקחת הכלי ועוד כתב השיח השדה דכיון שהוא מתכוון שיפול השמן לתוך הכלי אסור משום בונה או סותר ואינו חשיב אינו מתכוין (ע"ש)